

Research Paper

Childbearing Motivations of Working Women at the Social Security Organization of Tehran, Iran

Hajieh Bibi Razeghi-Nasrabad¹, Abbas Askari-Nodoushan^{2*}

1. Associate Professor of Demography, Faculty of Family Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

2. Professor of Demography, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Received: 2023/08/31

Revised: 2024/03/31

Accepted: 2024/04/10

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.71801/JZVJ.2025.1175592

Keywords:

Fertility intentions, Working women, Parenthood motivation, Social security organization, Tehran.

Abstract

Introduction: Today, the prevailing values and beliefs among Iranians regarding childbearing have shifted towards smaller families, and the perceived meaning and roles of children have changed in the lives of parents. This study focuses on employed women, seeking to explore their perceptions of the value and meaning of children and their motivations for having children.

Methods: Using a qualitative approach and thematic analysis, 22 married women from diverse backgrounds working at the Social Security Organization of Tehran, Iran, were selected through purposive sampling. Data collected through in-depth, face-to-face interviews with participants.

Findings: We identified four themes that capture the motivations and challenges of working women in having children: 'flourishing and development of the parental identity', 'implicit awareness of the consequences and challenges of low and late childbearing', 'predominance of normative expectations', and 'a sense of economic-social security for the decision to have children'.

Conclusion: The study concluded that working women's intention to have children arises from their own personal and familial preferences, heavily dependent on the supports they receive from their families. Thus, they manage their desire and behavior to have children personally or within the family context, while organizational and governmental support has not significantly influenced the decision to have more children. We also found that working women tend to prioritize their occupational roles over their motherhood roles, and that organizational support is insufficient in motivating or facilitating their childbearing decisions. We discuss the implications of our findings for policy and practice.

Citation: Razeghi-Nasrabad H, Askari-Nodoushan A. Childbearing Motivations of Working Women at the Social Security Organization of Tehran, Iran. Quarterly Journal of Women and Society. 2025; 16(61), 39-56.

***Corresponding author** Abbas Askari-Nodoushan

Professor of Demography, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.

Tell: 03531233325

Email: aaskarin@yazd.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Iran has experienced a rapid fertility transition over a short period of time. Fertility trends show a decline in total fertility rate from approximately 7.7 children per woman in 1956, to around 7 in 1980, reaching replacement level in the early 2000s (1). Over the past two decades, Iran's total fertility rate has remained below two children per woman (2). During the 2000s, the rate stabilized at about 1.8 children per woman. Then, it experienced a slight increase and returned to near the replacement level by 2015, but it ended this decade with a decrease to 1.7 (3). The persistent sub-replacement fertility rate raises concerns over its long-term consequences, such as a shrinking working-age population, an aging population, and social security challenges due to change in the age structure.

Numerous studies indicate a shift in Iranian values and beliefs regarding childbearing towards favoring fewer children, altering the perceived meaning and role of children (2, 4, 5, 6, 7). Socio-economic changes have significantly influenced this shift. The past two decades, Iranian society have witnessed a rise in women's educational attainment, their active participation in higher education, and labor market entry. These changes in the socio-economic status and attitude of women have affected women's social roles and their marriage and childbearing behaviors, leading to tendencies towards lower fertility, such as later childbearing, long-term interval between births, and fewer children overall (2, 8, 9).

This study focuses on working women, aiming to explore their perceptions of children's meaning, their role in life, and their childbearing intentions. Key research questions include: "What significance do children hold for working women? What motivations and reasons are important in their decision to have children?" and "Among the people who intend to have children, what factors and conditions have guided their reproductive behavior?" Understanding reproductive behavior necessitates a profound comprehension of

the underlying motivations and beliefs associated with childbearing. This research was conducted among employees of the Social Security Organization in Tehran to shed light on these questions.

Methods

This qualitative study was conducted at the Social Security Organization and its branches in Tehran. Upon securing the necessary approvals from the organization, data collection commenced in March 2023 and continued for three months. We employed in-depth, face-to-face interviews with participants selected via purposive sampling based on three criteria: 1) women of reproductive age; 2) married women, with or without children; and 3) employees of the Social Security Organization. Prior to the interviews, participants provided verbal consent and were briefed on the study's objectives. In total, 22 women were interviewed, with theoretical saturation determining the sampling endpoint. For data analysis, we applied thematic analysis following the approach of Braun and Clark (10), which involved: 1) familiarity with the data; 2) generating initial codes; 3) Searching for themes; 4) reviewing and refining themes; 5) defining and naming themes; and 6) Evaluation and conclusion. The accuracy and reliability of the research were guaranteed with four criteria: credibility, transferability, dependability, and confirmability.

Findings

The study identified over 64 concepts explaining women's reasons for having children, which coalesced into 11 sub-themes and four main themes. These themes are: "flourishing and development of the parental identity," "implicit awareness of the consequences and challenges of low and late childbearing," "predominance of normative expectations," and "a sense of economic-social security for the decision to have children." The theme of parental identity development emerged from sub-themes like "fulfilling the innate desire of parents" and "mother's growth and excellence," highlighting parents' aspirations to achieve personal goals and personality development

through childbearing. The results showed that the child is perceived as central to life's meaning and identity of parents, especially women, a finding reported also in other studies (5, 11, 12).

In addition to individual desires, implicit awareness of the consequences associated with low and late childbearing was another reason that encouraged some working women to have more children. The participants viewed siblings as valuable source of support for their children. They identified the optimal childbearing age range as 20 to 35 years. They acknowledged increased risks of chromosomal abnormalities and congenital conditions in children born to older parents, thus preferring to fulfill childbearing decisions and objectives before turning 35.

Also, normative expectations influence the fertility decision-making process of women, shaped by societal pressures, the desire for social approval, and the pursuit of communal benefits. These expectations are partly rooted in one's social networks around persons and partly in broader societal laws, policies, discourse, norms, and expectations.

The final theme, a sense of economic-social security, derived from sub-themes like "family support in childcare," "income and job stability," and "marital stability," underscores the necessity of a stable environment for long-term commitments like marriage and parenting. Sine, the parenthood requires a certain degree of job stability and a sense of economic security (13, 14, 15), the working women in this study, who having some degree of these support systems, were inclined to have at least one or two children. The positive effect of having a close social network and family support in shaping fertility decisions and behaviors is affirmed by other studies (2, 13, 14, 15, 16).

Discussion

The identified themes in this study indicate that for educated working women with an income, having children retains its importance not only from the economic aspect but also for emotional and cultural reasons. Therefore, these women seek to achieve a common social identity by

continuing to have children, which also imparts a sense of personal value.

Conclusion

The study concludes that the intention of women employed at the Social Security Organization to have children is influenced by personal and familial aspirations, desires, and support. In other words, women's fertility intention has been a function of their economic, social, and familial circumstances. Although it can be expected that the environmental conditions of work and society provide stimuli and incentives for childbearing, it is evident that individuals or family networks predominantly navigate this process. In other words, organizational and governmental support has not been able to aid working mothers to have more children; instead, their childbearing intentions are mainly relied on individual desires and hope for family support, with less reliance on societal and organizational support. Under such scenarios, as confirmed by the findings of scientific research, the conflict between professional and maternal roles may disrupt women's childbearing behaviors, potentially leading to diminished fertility intentions as a means of resolving these conflicts.

Ethical Considerations

All ethical considerations, including confidentiality, trustworthiness, citation accuracy, respect for contributors, adherence to ethical data collection standards, and participant privacy have been taken into account by the researchers.

Compliance with Ethical Guidelines

All study participants were assured of the confidentiality of the research findings, and their involvement was fully voluntary.

Funding

This paper is based on a research project titled "Challenges of Childbearing for Working Women," supervised by the Vice Chancellor for Research at the Faculty of Social Sciences of the University of Tehran, and supported by the Social Security Organization Research Institute, under contract number 2014012557.

Authors' Contributions

The article is derived from a collaborative research project, with all authors contributing equally to the project's implementation, as well as the initial

drafting, data analysis, and the article's final editing.

Conflicts of Interest

This research is not in conflict with personal or organizational interests, ensuring its impartiality.

مقاله پژوهشی

انگیزه‌های زنان شاغل در سازمان تأمین اجتماعی تهران برای فرزندآوری

حجیه بی‌بی رازقی نصرآباد^۱، عباس عسکری ندوشن^{۲*}

۱. دانشیار جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم خانواده، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. استاد جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

چکیده

هدف: امروزه ارزش‌ها و باورهای ایرانیان در زمینه فرزندآوری، به سمت کم‌فرزندی سوق یافته و معنا و کارکرد فرزند نزد آنان تغییر یافته است. شرایط اقتصادی اجتماعی متفاوت جامعه امروز، عاملی مهم در این تغییر نگاه بوده است. در این مطالعه، تمرکز بر زنان شاغل بود و هدف کنکاش درباره درک زنان شاغل از فرزند و دلایل آن‌ها برای فرزندآوری بود.

روش: رویکرد پژوهش کیفی و روش تحلیل داده‌ها، تحلیل مضمون براون و کلارک بوده است. افراد مورد مطالعه شامل ۲۲ زن شاغل در سازمان تأمین اجتماعی شهر تهران بودند که با نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و مورد مصاحبه عمیق قرار گرفتند. جمع‌آوری داده‌ها از راه مصاحبه‌های عمیق چهره به چهره با شرکت کنندگان در اسفند سال ۱۴۰۱ آغاز شد و به مدت سه ماه به طول انجامید.

یافته‌ها: دلایل فرزندآوری زنان شاغل در چهار مضمون: "شکوفایی و توسعه هویت والدینی"، "آگاهی ضمنی در مورد پیامدها و چالش‌های کم‌فرزندی و دیرفرزندآوری"، "چیرگی انتظارات هنجاری" و "احساس امنیت اقتصادی - اجتماعی برای تصمیم به فرزندآوری" قرار می‌گیرند.

نتیجه‌گیری: نتایج مطالعه نشان می‌دهد آنچه باعث قصد فرزندآوری زنان شاغل شده برخاسته از شرایط، خواست و تمایلات فردی و خانوادگی است که عمدتاً بر پشت‌گرمی به حمایت‌های خانواده متکی است. به‌طوری‌که، زنان شاغل خواست و رفتار فرزندآوری خود را شخصاً یا در نهایت، به‌صورت خانوادگی مدیریت و هدایت کرده و حمایت‌های شغلی و سازمانی در تصمیم به داشتن فرزند بیش‌تر، تاکنون نتوانسته است نقش پررنگی ایفا نماید. وانگهی، به‌نظر می‌رسد که فراهم‌سازی احساس امنیت اقتصادی - اجتماعی مانند ثبات شغلی و درآمدی برای زنان موضوعی با اهمیت تلقی شده است. در این شرایط، تعارض میان نقش‌های شغلی و مادری، احتمالاً می‌تواند به نفع ایفای وظایف شغلی عمل کرده و انگیزه‌های فرزندآوری را کاهش داده و یا به عدم‌پژوهش نیت باروری منجر شود.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۹

تاریخ داوری: ۱۴۰۳/۰۱/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۲۲

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.71801/JZVJ.2025.1175592

واژه‌های کلیدی:

باروری، قصد فرزندآوری، انگیزه‌های زنان شاغل، نقش والدینی، سازمان تأمین اجتماعی تهران.

* نویسنده مسئول: عباس عسکری ندوشن

نشانی: استاد گروه مردم‌شناسی و جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران

تلفن: ۰۳۵۳۱۲۳۲۹۳۱

پست الکترونیکی: aaskarin@yazd.ac.ir

مقدمه

ایران از جمله کشورهایی است که انتقال جمعیتی باروری را طی مدت کوتاهی تجربه کرده است. برآوردهای صورت گرفته از روند تحولات باروری در ایران حاکی است که میزان باروری کل از حدود ۷/۷ فرزند در سال ۱۳۴۵، به حدود ۷ فرزند در سال ۱۳۵۹، و سپس به سطح جانشینی در آغاز دهه ۱۳۸۰ کاهش یافت (۱). از دو دهه قبل به این سو، رقم باروری کل در ایران کمتر از دو فرزند بوده است (۲). در طول دهه ۱۳۸۰، باروری ایران، در حول و حوش رقم ۱/۸ فرزند به ازای هر زن تثبیت شد. سپس در نیمه اول دهه ۱۳۹۰ اندکی افزایش را تجربه می‌کند و تا سال ۱۳۹۵ به نزدیکی سطح جانشینی بازمی‌گردد، ولی با کاهش مجدد به ۱/۷ فرزند به ازای هر زن، این دهه را به پایان می‌برد (۳). تداوم باروری زیر سطح جانشینی در کشور، نگرانی‌هایی را در مورد پیامدهای بلندمدت آن، همچون کاهش جمعیت در سن کار، سالخوردگی جمعیت و چالش‌های تأمین اجتماعی حاصل از تغییر ساختار سنی ایجاد کرده است.

پژوهش‌های متعددی نشان می‌دهند که در شرایط کنونی جامعه ایران اگرچه تعداد و کمیت فرزندان زوجین کاهش یافته و ارزش‌ها و باورهای ایرانیان در زمینه فرزندآوری، به سمت کم‌فرزندسوی سوق یافته و معنا و کارکرد فرزند نزد آنان تغییر یافته است، اما بی‌فرزندسوی همچنان مقبولیت چندانی گسترده‌ای ندارد (۲، ۱۷، ۱۸، ۱۹) و ایده‌آل‌ها و ارزش‌های اجتماعی همچنان از فرزندآوری و داشتن فرزند حمایت می‌کنند. در چنین بستری شناخت دلایل و انگیزه فرزندآوری اهمیت دوچندان می‌یابد.

انگیزه‌های فرزندآوری در چارچوب نظریات مختلفی تبیین شده است. یکی از نظریاتی که در تحلیل تصمیمات باروری می‌تواند مفید باشد، چارچوب تحلیل نهادی باروری است. به نظر اسکات^۱ (۲۰)، چارچوب نهادی، به ساختار اجتماعی مربوط می‌شود که قوانین، هنجارها و روال‌هایی را به‌عنوان دستورالعمل‌هایی برای باورها و رفتارهای اجتماعی تعیین می‌کند. فرهنگ، هنجارهای اجتماعی و نقش‌های جنسیتی در یک جامعه، به‌عنوان عوامل نهادی در نظر گرفته می‌شوند (۲۱). تبیین نهادی می‌تواند عوامل اجتماعی مرتبط با کلیشه‌ها و نقش‌های جنسیتی را که بر زنان شاغل تأثیر می‌گذارد، توضیح دهد (۲۲). کلیشه‌های جنسیتی، انتظارات هنجاری اعضای گروه است که بر تصمیمات باروری زنان شاغل تأثیر می‌گذارد.

بخشی از انگیزه‌ها و دلایل فرزندآوری جنبه اقتصادی دارد. از جمله افرادی که سعی کرده عوامل اقتصادی را در تصمیمات

باروری داخل کند، لیبنشتاین^۲ (۲۳) است. لیبنشتاین بر این باور است که منفعت یا عدم منفعت اقتصادی فرزندان عاملی است که باعث می‌شود والدین تصمیم بگیرند چه تعداد فرزند داشته باشند. از این رو، ایجاد نوعی تعادل بین رضایت‌مندی اقتصادی، هزینه‌های نگهداری فرزند، زیربنای اصلی نگرش مردم در تعداد فرزند را تشکیل می‌دهد. لیبنشتاین سودمندی‌ها یا فواید فرزندان را به سه دسته و هزینه فرزندان را به دو دسته تقسیم می‌کند. سودمندی فرزندان شامل: الف) سودمندی مصرفی^۳؛ کالا بودن فرزند به‌عنوان یک منبع لذت برای والدین؛ ب) سودمندی تولیدی^۴؛ نیروی کار قلمداد شدن فرزند؛ ج) سودمندی تأمینی^۵؛ تأمین و نگهداری والدین در سنین پیری یا وضعیت‌های دیگر مثل بیماری یا از کار افتادگی می‌باشد. هزینه‌های فرزندان شامل: الف) هزینه‌های مستقیم؛ هزینه‌های نگهداری و مراقبت از فرزند تا زمانی که به مرحله منفعت اقتصادی برسد. ب) هزینه‌های غیرمستقیم؛ که در واقع مربوط به فرصت‌هایی است که مادر به علت نگهداری طفل خویش و عدم امکان انجام فعالیت در بازار کار از دست داده است، می‌باشد. لیبنشتاین نتیجه می‌گیرد که اگر منافع اقتصادی حاصل از فرزند بیش‌تر از هزینه‌های آن باشد، خانوار انگیزه پیدا می‌کند که فرزندان بیش‌تری داشته باشند.

فریدمن^۶ و همکاران (۲۴) چارچوب مناسبی برای مبحث ارزش فرزند را مطرح کردند. مدل تبیینی فریدمن به‌منظور لحاظ کردن یک انگیزه غیرابزاری برای تصمیم‌گیری در مورد داشتن فرزند صورت پذیرفت، که با عنوان نظریه کاهش عدم‌اطمینان معرفی شده است. نظریه فریدمن بر دو فرض اساسی استوار است: کاهش عدم‌اطمینان و فرض تقویت استحکام خانوادگی. به بیان دیگر، کنشگران منطقی، اغلب خواستار کاهش عدم‌اطمینان هستند و زوجها و همسران هم، همواره خواستار افزایش میزان استحکام روابط خود در ازدواج هستند. وانگهی، ارزش کودکان را نمی‌توان تنها به بعد اقتصادی محدود دانست و تنها با مقیاس‌های اقتصادی آن را اندازه‌گیری کرد. کودکان واجد ارزش‌های روانی، اجتماعی و حتی جمعیتی هستند که به نوبه خود باید مورد توجه واقع شود.

دیدگاه دیگری که کمابیش همسو با چارچوب نهادی است، نظریه حمایت اجتماعی است. حمایت اجتماعی عاملی محافظت‌کننده درمقابل فشار روانی است (۲۵). افراد خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران، نهادهای اجتماعی و... منابع حمایت اجتماعی می‌باشند. بر این اساس زمانی که افراد از سوی خانواده، همکاران و یا نهادهای اجتماعی کمک و یا حمایتی

4 Production

5 Security

6 Friedman

1 Scott

2. Leibenstein

3 Consumption

(۲۸). مکانیزم یا ساختار چهارم، حمایت اجتماعی^{۱۰} بین افراد خویشاوند به صورت فرایند تبادل خدمات و کالا می باشد (۲). مطالعات قبلی که در مورد انگیزه های فرزندآوری والدین انجام شده است نشان داده اند که انگیزه های والدین بر حسب رتبه فرزندان متفاوت است. بر طبق یافته های مطالعه بولاتو^{۱۱} (۲۹) اولین فرزند به دلایلی نظیر عشق، مراقبت، و حفظ نام خانوادگی و روابط نزدیک تر زوجین مورد تمایل است. دومین بچه برای تشکیل خانواده، خواهر یا برادری برای فرزند اول و توازن ترکیب جنسی خانواده اهمیت دارد. رتبه های بالاتر به دلیل کارکردهای اقتصادی مورد تمایل خانواده ها هستند. مورگان^{۱۲} (۳۰) نیز یادآور می شود که به دلیل تغییرات اقتصادی و اجتماعی، منطق مولید رتبه های بالاتر از بین رفته؛ در حالی که انگیزه و منطق داشتن فرزند اول و دوم و گاه فرزند سوم از بین نرفته است. در ایران نیز علی رغم کاهش باروری به زیر سطح جانشینی، و تغییر معنا و کارکرد فرزند، همچنان برای نسل جوان و نسل های پیش از آن فرزندآوری دارای ارزش است (۶)، (۷)، (۱۸)، (۳۱)، (۳۲)، (۳۳). رازقی نصرآباد و سرایی (۶) نشان دادند که جوانان اگرچه فرزندآوری را در بسیاری مواقع دارای بار مالی و فشار روحی و روانی می دانند، اما همچنان به ارزش عاطفی فرزند و فرزندآوری اذعان و تمایل به داشتن فرزند دارند. با وجود کاهش ارزش اقتصادی فرزندآوری، هنجار دو فرزند به عنوان سبک زندگی جامعه کنونی ایران شکل گرفته است. حسینی و همکاران (۵) کنش فرزندآوری و معنای آن در زوج های عرب در شهر اهواز را در مطالعه ای کیفی با رویکرد تئوری زمینه ای واکاوی کردند. در این مطالعه سه نوع رویکرد معنایی معرفی شد. کنش التیام بخش- ترمیمی، کنش آینده نگرانه - اندیشمندانه، کنش محدودکننده- امنیتی. کریمی مله و همکاران (۳۳) در مطالعه ای کارکردها و معنی کودک را در سه دسته اصلی جای دادند؛ ۱)، فرزند به عنوان معنای زندگی (پرکننده صحنه زندگی، پرکننده تنهایی، از بین برنده یکنواختی، طعم و انگیزه زندگی). ۲)، فرزند چیزی برای پیوند با زندگی و توسعه فردی (ظرفی برای خرج کردن عاطفه، احساس مالکیت، تعلق و تکمیل کننده زندگی، تداوم من، در غیاب من، آرزوی خلق و بزرگ کردن) ۳)، فرزند به عنوان انسجام بخش روایت خود در پیوند با دیگری (هویت بزرگسالی و هویت جنسی و خانوادگی). براساس نتایج این مطالعه، فرزند یک موجودیت صرفاً فیزیکی نیست و به عنوان یک موجودیت

دریافت نمی کنند، برای کاهش تعارض و مشکلات مربوط به ترکیب کار و خانه، سعی می کنند به صورت انفرادی عمل نمایند. در این شرایط تأخیر در ازدواج و یا فرزندآوری و یا کاهش تعداد فرزندان به عنوان یکی از مکانیزم های تعادل بخشی برای امور مربوط به داخل و بیرون از منزل است. در این رابطه برنادری و کلنر^۱ (۲۶) بین سه حمایت مادی^۲ (مانند پول)، حمایت ابزاری^۳ (مانند کمک در خانه داری، مراقبت از کودک) و حمایت عاطفی^۴ (مانند سازگاری) تمایز قائل شدند. حمایت اجتماعی می تواند تصمیم به ازدواج و داشتن فرزند را در سال های اول ازدواج یا در شرایطی که زوجین هنوز در حال تحصیل هستند و یا هنوز به شغل پایداری دست نیافته اند، ولی تمایل دارند فرزند داشته باشند تسهیل کند (۱۴، ۱۵). بنابراین، در جوامعی که نهادهای رسمی حمایت بیش تری در رابطه با مراقبت از کودک انجام می دهند، زنان شاغل در ترکیب کار خانه و کار بیرون با مشکلات کمتری مواجه هستند.

گروه دیگری از پژوهشگران بر این باورند که درک تصمیمات و رفتارهای باروری با توجه به مدل رفتاری که ریشه در شبکه های اجتماعی افراد با ساختار ویژه دارند و در ارتباط با بستر اجتماعی آنان عمل می کنند، انجام شود. بر طبق این رویکرد، که با نام نظریه شبکه اجتماعی^۵ از آن یاد می شود، افراد در شبکه ها یا ساختارهای اجتماعی که می تواند به عنوان سیستم های پایدار روابط اجتماعی مشاهده شود، قرار دارند (۱۳). چنین شبکه هایی این توانایی را دارند که بر ایده ها و رفتار افراد خود تاثیر بگذارند. در تحلیل شبکه اجتماعی و باروری چهار مکانیزم یا ساختار بیش تر از بقیه مورد تاکید و بررسی قرار گرفته اند. اولین ساختار، یادگیری اجتماعی^۶ می باشد. روند فراگرفتن، تبادل و ارزیابی اطلاعات درون شبکه، یادگیری اجتماعی می باشد (۲۷) دومین ساختار یا مکانیزم، فشار اجتماعی^۷ است که به منظور به دست آوردن تأیید یا دوری از درگیری و تضاد در بین همسالان، بر نیروهای پافشاری می نماید که افراد را به همراه شدن و همنوایی با هنجارهای اجتماعی هدایت می کنند. برای رفتار فرزندآوری آنچه که به گونه ویژه مهم می باشد این است که شبکه های اجتماعی هنجارهای سنی^۸ که برای گذار به والدین شدن تعریف شده است را تأیید و تقویت می نماید. سومین ساختار یا مکانیزم، واگیری اجتماعی^۹ است که می تواند به عنوان یادگرفتن یا سرایت خودبخود حالات عاطفی بیان شود

⁷ Social pressure

⁸ Age norms

⁹ Social contagion

¹⁰ Social support

¹¹ Bulatao

¹² Morgan

¹ Bernardi & Klarner

² Material support

³ Instrumental support

⁴ Emotional support

⁵ Social Network Theory

⁶ Social learning

فرهنگی، معنابخش به زندگی و حتی مرگ افراد بوده و نقش بسیاری در بر ساخت هویت شخصی و کسب هویت‌هایی همچون هویت جنسی و هویت بزرگسالی دارد.

عسکری‌ندوشن و رازقی‌نصرآباد (۱۹) در مطالعه‌ای پیرامون الگوهای تصمیمات باروری زنان شاغل، سه الگوی متمایز را شناسایی کردند که عبارتند از: الگوی چشم‌پوشی از تمایلات باروری که شامل زنانی است که فرزندان بیشتری از تعداد فرزند موجودشان را مطلوب می‌دانند، اما قصد فرزندآوری ندارند. الگوی معقول‌پنداری پرهیز از فرزندآوری مربوط به زنانی است که قصد فرزندآوری ندارند و تصمیمات باروری خود را عقلانی می‌دانند. الگوی سوم شامل افرادی است که درک متناقضی از تصمیمات باروری دارند، قصد فرزندآوری دارند، با این حال دغدغه‌ها و نگرانی‌های متعددی در رابطه با محیط کار، محیط خانواده و فرزندان دارند. این پژوهشگران در جای دیگری (۴) نشان دادند که زنان شاغل برای فرزندآوری با چهار حوزه چالشی مهم در زندگی‌شان مواجه‌اند: چالش‌های شغلی (محیط کار)، چالش‌های فرزندپروری، چالش‌های اقتصادی و چالش‌های آموزش فرزندان. برآیند این چهار حوزه چالشی در زندگی زنان شاغل، تمایل آنان را به داشتن فرزند کمتر، به‌عنوان یکی از راه‌های اجتناب از این تعارض‌ها و چالش‌ها سوق داده است. وانگهی، با وجود چالش‌های متعددی که زنان شاغل با آن مواجه‌اند، مادری برای آن‌ها اولویت دارد. با این وجود، آن‌ها داشتن شرایط زندگی خوب و مادری کافی و مناسب را در گرو شرایط اقتصادی مطلوب می‌دانستند و اشتغال خود را یکی از ضروریات زندگی در محیط‌های شهری مدرن تلقی می‌کردند.

در مطالعه اکبری و شجاع‌کاظمی (۳۴) به سه دسته اصلی موانع فرزندآوری، عوامل انگیزشی برای فرزندآوری و انتظارات برای تسهیل فرزندآوری اشاره شده است. برطبق نتایج این مطالعه، حمایت مالی و عاطفی حاصل از خانواده عنصر مهمی در تمایل به فرزندآوری است. افزون بر این، کمک همسر در امور خانگی و مراقبت از کودک، عاملی بسیار مهم و مؤثر برای تصمیمات باروری مادران است. در این مطالعه، به نگرش فرهنگی جامعه، مسائل اقتصادی، شرایط جسمی مادر و سیاست‌های دولتی به‌عنوان موانع فرزندآوری اشاره شده است.

چنانچه دیدیم در سال‌های اخیر مطالعات متعددی تلاش کرده‌اند به درک عمیقی از نیات و رفتارهای باروری زوجین دست یابند ولی این مطالعات به لحاظ اهداف و نمونه مورد مطالعه تفاوت اساسی با این مطالعه دارند. یکی از جنبه‌های متمایزکننده این مطالعه با مطالعات کیفی پیشین، تمرکز مطالعه بر زنان شاغلی است که تجربه فرزندآوری داشته و یا قصد فرزندآوری دارند. در دو دهه اخیر، افزایش سطح تحصیلات زنان و حضور فعالانه

آن‌ها در آموزش عالی و تمایل آن‌ها برای ورود به بازار کار قابل توجه بوده است. این تغییرات در موقعیت اقتصادی اجتماعی و نگرش زنان بر نقش‌های اجتماعی که می‌توانند کسب کنند و رفتارهای ازدواج و فرزندآوری آنان تأثیرگذار بوده است. به‌طوری‌که زنان شاغل بیش از سایرین رفتارهای مرتبط با باروری پایین نظیر تأخیر در شروع فرزندآوری، فاصله‌گذاری طولانی‌مدت بین فرزندان و کم‌فرزندنی‌نهایی را اتخاذ می‌نمایند (۹)، (۳۵). از این رو در این مطالعه، تمرکز بر زنان شاغل است و ما به‌دنبال این هستیم که درک زنان شاغل از فرزند و کارکرد فرزند در زندگی‌شان و در نتیجه نقش آن را در قصد فرزندآوری کنکاش کنیم. سؤال‌های مهم این پژوهش عبارتند از: "فرزند برای زنان شاغل چه معنایی دارد؟ چه انگیزه‌ها و دلایلی در تصمیمات آن‌ها به فرزندآوری مهم بوده است؟ در بین افرادی که قصد فرزندآوری دارند چه عوامل و شرایطی هدایت‌کننده رفتار باروری آن‌ها بوده است؟ شناخت و فهم دلایل رفتارهای باروری نیازمند شناخت عمیق انگیزه‌ها و باورهای مرتبط با رفتار باروری است. این مطالعه، در بین زنان شاغل در سازمان تأمین اجتماعی شهر تهران انجام شده تا برخی از سؤالات پژوهشی فوق را پاسخ دهد. با توجه به چرخش در سیاست‌های کلی جمعیت کشور به سمت سیاست‌های تشویقی فرزندآوری و به‌دنبال آن تصویب قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (۳۶) در آبان‌ماه ۱۴۰۰ در مجلس شورای اسلامی که براساس مواد مختلف آن، ضمن آنکه مشوق‌های مختلفی برای زنان شاغل در نظر گرفته شده، کلیه دستگاه‌های دولتی نیز مکلف شده‌اند حمایت‌های لازم را از فرزندآوری کارکنان خود به‌عمل آورند، اکنون زمان مناسبی به نظر می‌رسد که اثربخشی این قوانین و مقررات جدید برای ایجاد انگیزه‌های فرزندآوری در بین زنان شاغل مورد مذاقه قرار گیرد. کنکاش در انگیزه فرزندآوری زنان شاغل می‌تواند روشن نماید که حمایت‌های سازمانی تا چه اندازه به برطرف کردن دغدغه‌های ذهنی مادران شاغل و حمایت از انگیزه فرزندآوری آنان کمک نموده است. همچنان که در ادامه خواهیم دید، تحلیل و استنباط ما از نتایج کلی بدست آمده از میدان پژوهش، آن است که محوریت خانواده در انگیزه‌ها و دلایل فرزندآوری مادران، بارزتر و برجسته‌تر از مشوق‌های سازمانی است. در این میان، مهم‌ترین نقش عملکردی سازمان، احتمالاً می‌تواند کمک به تأمین محیطی باشد که احساس امنیت اقتصادی-اجتماعی، مانند ثبات شغلی و درآمدی را برای زوجین و خانواده به ارمغان آورد تا انگیزه‌های فرزندآوری بتواند در آن جامه عمل بپوشد. اگرچه تمیم یافته‌های این مطالعه، با توجه به استفاده از روش پژوهش کیفی و تعداد محدود نمونه مورد بررسی امکان‌پذیر نیست، اما درس‌های آموخته شده از این مطالعه می‌تواند در جهت شناخت چالش‌های

مادران شاغل ایرانی مفید باشد و به تدوین سیاست‌گذاری‌های کارآمدتر کمک نماید.

روش شناسی

رویکرد این پژوهش کیفی است. میدان پژوهش حاضر، سازمان تأمین اجتماعی یا ادارات تابعه آن در شهر تهران است. فعالیت سازمان تأمین اجتماعی در دو بخش بیمه و درمان قرار می‌گیرد. لذا کارکنان این سازمان نیز در دو بخش بیمه و ستاد و درمان قابل تفکیک هستند در این مطالعه نمونه از بخش بیمه اتخاذ شده است. به منظور انجام این مطالعه، پس از طی فرایندهای اداری و کسب مجوزهای لازم از سازمان تأمین اجتماعی و معرفی افراد واجد شرایط جهت انجام مصاحبه در اسفند سال ۱۴۰۱، جمع‌آوری

اطلاعات آغاز گردید و به مدت سه ماه به‌طول انجامید. روش نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری هدفمند بود و شرکت‌کنندگان با در نظر داشتن سه معیار زیر انتخاب شدند. (۱) زنان، در سنین باروری بودند؛ (۲) زنان، ازدواج کرده بودند (اعم از بدون فرزند یا دارای فرزند)؛ (۳) شاغل در بخش ستاد و بیمه سازمان تأمین اجتماعی بودند. در این مطالعه در نهایت، از بین افرادی که واجد شرایط شرکت در مطالعه بودند، با ۲۲ زن مصاحبه کامل انجام شد. ملاک پایان نمونه‌گیری اشباع نظری بود.

در این پژوهش از روش مصاحبه عمیق برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. شرکت‌کنندگان در مطالعه تمایلی به ضبط مصاحبه نداشته، لذا اطلاعات در حین مصاحبه توسط مصاحبه‌کننده یادداشت شد. مصاحبه‌ها به‌طور متوسط ۴۵ دقیقه طول کشید.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ردیف	سن	طول مدت ازدواج	تحصیلات	تحصیلات همسر	تعداد فرزندان	سن آخرین فرزند	سن همسر	سابقه شغلی
۱	۳۲	۲	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	بدون فرزند	-	۴۱	۱۰
۲	۳۸	۱۳	کارشناسی	کارشناسی	بدون فرزند	-	۳۶	۲۰
۳	۳۵	۳	کارشناسی	کارشناسی	بدون فرزند (باردار)	-	۳۲	۵
۴	۳۰	۲	کارشناسی	کارشناسی	بدون فرزند	-	۳۸	۸
۵	۳۴	۶	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۱	۴	۳۵	۸
۶	۳۲	۵	کارشناسی	کارشناسی	۱	۳	۳۵	۶
۷	۴۱	۵	کارشناسی	دیپلم	۱	۵	۴۹	۲۰
۸	۳۶	۵	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۱	۴	۳۴	۱۰
۹	۴۱	۶	کارشناسی	کارشناسی	۱	۶	۴۲	۱۰
۱۰	۳۸	۷	کارشناسی	کارشناسی	۲	۴	۳۹	۱۰
۱۱	۳۵	۹	دانشجوی دکتری	کارشناسی ارشد	۱	۷	۳۶	۱۰
۱۲	۳۴	۷	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۱	۳	۳۵	۱۱
۱۳	۳۵	۸	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	بدون فرزند	-	۳۵	۱۰
۱۴	۳۸	۸	کارشناسی	کارشناسی	بدون فرزند	-	۳۸	۸
۱۵	۴۰	۱۵	دیپلم	دیپلم	۲	۶	۴۱	۲۰
۱۶	۳۸	۱۰	کارشناسی	دیپلم	۱	۸	۴۰	۱۸
۱۸	۴۲	۱۵	کارشناسی	کارشناسی	۲	۶	۴۲	۱۸
۱۸	۴۰	۱۳	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۲	۶	۴۰	۱۵
۱۹	۳۷	۱۴	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۱	۷	۳۷	۷
۲۰	۴۳	۱۵	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۲	۶	۴۴	۱۷
۲۱	۳۶	۱۰	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۱	۶	۳۸	۱۰
۲۲	۳۶	۱۲	کارشناسی	کارشناسی	۱	۸	۳۸	۱۱

کاری، تلفیق داده‌ها و مرور و بازنگری مکرر داده‌ها اعتبارپذیری پژوهش تقویت شد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱ ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان در پژوهش را نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود تعداد افراد شرکت‌کننده در این بخش ۲۲ نفر بود. میانگین سن مشارکت‌کنندگان ۳۶ سال است، متوسط طول مدت ازدواج سال ۸/۶ است، میانگین تعداد فرزندان ۱ است. متوسط سن کوچکترین فرزند خانواده ۴ سال است. به لحاظ سطح تحصیلات ۱۱ نفر لیسانس، ۱۰ نفر فوق لیسانس و یک نفر دیپلم بودند. متوسط سابقه کاری نیز ۱۲ سال است.

برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها، از تحلیل مضمون^۱ به شیوه براون و کلارک (۱۰) به شرح زیر استفاده شد: آشنایی با داده‌ها. (۲) ایجاد کدهای اولیه. (۳) جستجوی تم‌ها. (۴) بازبینی تم‌ها. (۵) تعریف و نام‌گذاری (۶) ارزیابی و نتیجه‌گیری. صحت و قابلیت اعتماد پژوهش با چهار معیار اعتبارپذیری^۲، انتقال‌پذیری^۳، قابلیت اطمینان^۴ و تأییدپذیری^۵ تضمین شد. داده‌ها و مرور و بازنگری مکرر داده‌ها اعتبارپذیری پژوهش تقویت شد. برای دستیابی به قابلیت اعتماد از بررسی همکاران^۶ در تیم پژوهشی مطالعه و نیز تأیید مشارکت‌کنندگان^۷ استفاده شد. با حضور مستمر محقق در میدان پژوهش، مشارکت کافی و تعامل نزدیک با مشارکت‌کنندگان، تنوع مشارکت‌کنندگان تحقیق از نظر سن، جنس، سابقه کار، تنوع بخش محل خدمت و رده‌های مختلف

جدول ۲ جدول مفاهیم، خرده‌مضمون‌ها و مضمون‌های اصلی مرتبط با دلایل زنان شاغل از فرزندآوری

مفاهیم	مضمون	مضمون اصلی
نیاز به پدر و مادر شدن، تمایل به ازدواج و فرزندآوری، تمایل همسر به داشتن فرزند، لذت بزرگ کردن فرزند، مادری کردن جزء فطرت زن، بچه دوست داشتن همه مادرها، تمایل شخصی برای فرزندآوری، علاقه به داشتن خانواده پرجمعیت، علاقه به داشتن خانواده بزرگ، میوه زندگی فراگیری صبر و گذشت با فرزندآوری، مادری کلاس تربیتی، اهمیت نقش مادر در کمک به چرخ انسان‌سازی و جامعه‌سازی، ارزش سختی‌های فرزندآوری، احساس قدرت، تعالی‌گرایی	تأمین خواسته فطری والدین رشد و تربیت مادر	شکوفایی و توسعه هویت والدینی
تشویق پدر و مادر، نقش پدر و مادر همسر، رضایت اطرافیان، حرمت پدر و مادری، فشار هنجاری، آموزه‌های دینی، ترغیب خانواده دوستان و نسل پیشین به فرزندآوری آموزه‌های دینی فرد بالغ، انتظار پدر مادر شدن، همراهی با جامعه‌ی خانواده‌دوست ایرانی، احترام و منزلت اجتماعی اطاعت از رهبری، حل شدن مشکلات و مقطعی بودن آنها، مشکلات را به جان خریدن به‌خاطر کشور، فدا نکردن تصمیمات باروری به‌دلیل مشکلات کنونی، مخالفت با رویکرد فمینیستی و مردسالاری افراطی، نفع فردی و اجتماعی، فرزندآوری گفتمان جامعه کنونی	انتظارات افراد مرجع تأیید اجتماعی خیر مشترک	چیرگی انتظارات هنجاری
نگرانی از تنهایی فرزند، کمک فرزندان به یکدیگر در دوران کودکی و آینده حمایت اعضای خانواده از همدیگر، خواهر و برادر داشتن فرزند، تمایل برای داشتن فرزند پسر، داشتن فرزند دختر	تنهایی فرزند/ حمایت فرزندان از یکدیگر رسیدن به ترکیب جنسیتی مورد نظر	آگاهی ضمنی در مورد پیامدها و چالش‌های کم‌فرزندی و دیرفرزندآوری
بالا رفتن سن، فرصت محدود فرزندآوری، پیشگیری از حاملگی پرخطر، بیماری‌های مادرزادی	پیشگیری از اختلالات ژنتیکی فرزند	
حمایت خانواده در نگهداری کودک، نداشتن مشکل نگهداری و مراقبت از فرزند، حمایت مادر، برخوردار از حمایت خانواده همسر و مرکز مراقبت از فرزند، نگهداری فرزند توسط شوهر، حمایت والدین در مراقبت از فرزند، جابه جایی منزل برای برخورداری از حمایت خانواده داشتن ثبات اقتصادی، برخوردار از درآمد کافی، رضایت از عملکرد سازمان، خرید خانه رابطه خوب با همسر، همراهی همسر، ثبات عاطفی، رضایت‌مندی ازدواج، تفاهم زوجین	برخورداری از حمایت خانواده در نگهداری از کودک ثبات درآمدی و شغلی ثبات ازدواجی	احساس امنیت اقتصادی- اجتماعی برای تصمیم به فرزندآوری

⁴ Dependability

⁵ Confirmability

⁶ Peer review

⁷ Member checking

¹ Thematic analysis

² Credibility

³ Transferability

خرده‌مضمون رشد و تربیت مادر نیز بیانگر این است که مادران شرکت‌کننده در این مطالعه، فرزندآوری را امر مثبتی تلقی کرده که از راه آن توانسته بودند برخی ویژگی‌های اخلاقی مثبت را در خود ایجاد و تقویت کنند. از خودگذشتگی، صبر و تحمل، دو بعد تربیتی مهمی بودند که مادران بیان داشتند از راه فرزندان به آن‌ها رسیده و در طی فرایند فرزندپروری تقویت خواهد شد. آن‌ها از اینکه هم مادر هستند و هم شاغل احساس قدرت می‌کنند. نمونه نقل قول زیر مربوط به شرکت‌کننده شماره ۱۹ است که یک فرزند پسر دارد و قصد داشتن فرزندان بیش‌تر را دارد. این شرکت‌کننده در پاسخ به سؤال دلایل داشتن قصد فرزندآوری به نقش تربیتی تاثیرگذار فرزند اشاره می‌کند و می‌گوید:

«حالا شما صد کلاس موفقیت و رشد میری این چیزی که تو بزرگ کردن بچه به دست میاری نمیشه مادر شدن یک کلاس درسه یک دانشگاه است ... من باورم اینه که خدا ما زن‌ها را قوی آفریده می‌تونیم هم تو جامعه باشیم هم خونه. نباید خودم را محدود کنم و احساس ضعف کنم. البته واقعا سخت است جامعه به قدرت ما زن‌ها پی نبرده برای همین کم بها می‌دن و گرنه میشه هم شاغل بود هم بچه آورد ولی شرایط را طوری کردند که کسی بچه نیاره یا نهایتا یکی بیاره».

شرکت‌کننده شماره ۱۶ در همین ارتباط می‌گوید:

«فرزندپروری ما مادرها یک نوع کمک به چرخ انسان‌سازی هم می‌تونه باشه انسان‌سازی ریشه جامعه‌سازی است اگه می‌خواهیم جامعه خوب داشته باشیم ما مادرها با تربیت فرزندان مان نقش مهمی در جامعه‌سازی داریم. خودمون هم تو این فرایند رشد می‌کنیم».

در واقع همان‌طور که نقل قول‌های بالا نشان می‌دهد، زنان فرزندآوری خود را به‌عنوان یک مرحله‌ای از رشد و تعالی می‌دانند. آن‌ها تلاش می‌کنند تا فرصت فرزندآوری تمام نشده است فرزند یا فرزندان خود را به دنیا بیاورند و از رشد و نمو آن‌ها خود نیز رشد بیابند. در صحبت‌های‌شان رنج و سختی را بازگو می‌کنند. اما سعی می‌کنند به رنج‌ها و سختی‌های خود معنا بخشند. در واقع آن‌ها با اشتغال و فرزندآوری تلاش می‌کنند شخصیت اجتماعی و مادرانه خود را رشد دهند.

۲) چیرگی انتظارات هنجاری

بخشی از سخنان افراد شرکت‌کننده در ارتباط با دلایل و انگیزه‌های فرزندآوری به نقش عوامل نهادی و اجتماعی اشاره دارد، که مضمون چیرگی انتظارات هنجاری را شکل بخشیدند. این مضمون از سه خرده‌مضمون انتظارات افراد مرجع، تأیید اجتماعی، بهره‌گیری از خیر مشترک بدست آمده است و تداعی‌کننده نوعی هنجار انتزاعی است که فرد را برای فرزندآوری

دلایلی که زنان برای فرزندآوری ذکر کردند، بیش از ۶۴ مفهوم است، از ارتباط بین این مفاهیم ۱۱ مضمون فرعی و ۴ مضمون اصلی استخراج گردید. این مضمون‌ها عبارتند از شکوفایی و توسعه هویت والدینی، آگاهی ضمنی در مورد پیامدها و چالش‌های کم‌فرزند و دیرفرزندآوری، چیرگی انتظارات هنجاری، و احساس امنیت اقتصادی - اجتماعی برای تصمیم به فرزندآوری. این مقوله‌های احصاء شده از مطالعه نشان می‌دهند که زنان شاغل ضمن توجه به مزایای احساسی و عاطفی داشتن فرزند و تمایل به همراهی با هنجارهای اجتماعی، در تلاش‌اند تا با بهره‌گیری از حمایت‌های مادی و غیرمادی در دسترس، مخاطراتی که ممکن است فرزندان‌شان با آن‌ها در آینده مواجه شوند را مدیریت کرده و نیت باروری خود را محقق سازند.

۱) شکوفایی و توسعه هویت والدینی

مضمون شکوفایی و توسعه هویت والدینی از دو خرده‌مضمون «تأمین خواسته فطری والدین» و «رشد و تربیت مادر» احصاء شده است و بیانگر این است که والدین با فرزندآوری به دنبال تحقق اهداف و نیازهای شخصی خود و توسعه و تکامل شخصیت خود هستند. این مضمون، از ادبیات پژوهشی موجود احصاء گردیده و قادر است مفاهیم زیرمجموعه‌اش را بازنمایی کند. مورگان (۳۰) در تحلیل روندهای آینده باروری پایین تأکید می‌کند که انگیزه فرزندآوری در قرن بیست‌ویکم به‌خاطر این که ایفای نقش والدگری و صاحب فرزند شدن، می‌تواند منبع نیرومندی از احساس معنا و احساس تعلق را برای زوجین فراهم نماید، برای رتبه‌های پایین فرزندان (فرزندان اول و دوم) هم‌چنان پابرجا خواهد ماند. این بعد از فرزندآوری که جنبه فردی دارد، بین تمام شرکت‌کنندگان در مطالعه اشتراک داشت و حتی کسانی که در حال حاضر قصد فرزندآوری نداشتند و یا در گذشته صاحب فرزند شدند، به این بعد از ارزش فرزند توجه داشتند. خرده‌مضمون تأمین خواسته فطری والدین، به فطرت انسان‌ها برای پدر و مادر شدن و فطرت زنان به خلق کردن و پرورش دادن اشاره دارد. شرکت‌کنندگان این مطالعه، فرزندآوری را به‌عنوان فرصتی برای تأمین این نیاز که خداوند در وجود آن‌ها به طور ذاتی نهاده است، می‌دانستند. شرکت‌کننده شماره ۵ می‌گوید:

«بچه میوه زندگی است خانه بدون بچه صفا نداره بعد از چند سال حضورش واقعا نیازه»

شرکت‌کننده شماره ۱۷ می‌گوید:

«من واقعا قبول ندارم که زنان نمی‌خواهند بچه داشته باشند، چون راحت طلب شدند. مادری کردن فطرت زن‌هاست و همه دوست دارند اما واقعا دست و پای خانواده‌ها بسته شده»

من موافق تک‌فرزند نیستیم. می‌خواستم بعد از سه سالگی بچه دوم را بیارم، حداقل باید دوتا باشند. اما می‌دانم که همه مشکلات برای خودم است. اما این مشکلات حل می‌شود. نباید به‌خاطر مشکلات فعلی تصمیم برای فرزند بیش‌تر را کنسل کنم».

۳) آگاهی ضمنی در مورد پیامدها و چالش‌های کم‌فرزند و دیرفرزندآوری

آگاهی ضمنی مشارکت‌کنندگان در مورد پیامدها و چالش‌های کم‌فرزند و دیرفرزندآوری نیز از جمله دلایل دیگری است که زنان شاغل در این مطالعه را به داشتن فرزند بیش‌تر ترغیب کرده است. این مضمون از سه خرده‌مضمون تنهایی فرزندان/ حمایت فرزندان از یکدیگر رسیدن به ترکیب جنسیتی مورد نظر و اجتناب از اختلالات ژنتیکی فرزند احصا شده است. این مضامین متناسب با ادبیات پژوهشی و در مدل تبیینی فریدمن (۲۴) در خصوص ارزش فرزند، معرفی شده است. فریدمن در مدل تبیینی خود بر دو عنصر اساسی در رابطه با انگیزه فرزندآوری زوجین تأکید دارد: کاهش عدم‌اطمینان؛ و تقویت استحکام روابط خانوادگی. بر مبنای مدل فریدمن، ارزش فرزند برای والدین را نمی‌توان صرفاً به بعد اقتصادی محدود دانست. بلکه انگیزه‌های متفاوت روانی، اجتماعی و فرهنگی وجود دارند که والدین را به فرزندآوری سوق می‌دهند. تقریباً تمام مادرانی که قصد فرزند دوم داشتند، تنهایی فرزند را به‌عنوان یکی از دلایل اصلی فرزندآوری خود ذکر کردند. شرکت‌کننده شماره ۵ در این باره می‌گوید:

«تنهایی فرزندم مهم است. دوست دارم تنها نباشد. چند سال آینده ما نباشیم تنهایی تنها می‌شود. اطرافیانم همه تک‌فرزند هستند».

افراد این مطالعه وجود خواهر و برادر را منبع حمایتی خوبی برای فرزند خود می‌دانستند. نکته‌ای که حائز اهمیت است اینکه مادران این مطالعه به حمایت فرزندان در دوران پیری اشاره‌ای نداشتند اما حمایت فرزندان از یکدیگر را مورد توجه قرار می‌دادند. شرکت‌کننده شماره ۸ می‌گوید:

«فرزند دوم به‌خاطر تنهایی فرزند اول می‌آیم. به هر حال بعد از مرگ والدین بچه خیلی تنها می‌شود».

افزون بر آن، بسیاری از کسانی که قصد فرزند بیش‌تر داشتند به آسیب‌های اجتماعی و تربیتی تک‌فرزند آگاه بودند. آن‌ها به نقش خواهر و برادر در رشد، یادگیری و اجتماعی‌شدن فرزندان اذعان داشتند و از نظر آن‌ها بچه‌ها درون خانواده و در تعامل با خواهر و برادر تلاش کردن، دفاع کردن، بحث کردن و تعاملات اجتماعی را بهتر یاد می‌گیرند. شرکت‌کننده شماره ۷ می‌گوید:

«خودم نگران تک‌فرزند و تنهایی دخترم هستم. برای همین دلم می‌خواهد بچه دوم داشته باشم. بچه‌ها کنار هم بهتر رشد می‌کنند».

یا فرزندآوری بیش‌تر ترغیب می‌کند. بخشی از این عوامل زمینه‌ساز به شبکه‌های اجتماعی که فرد در آن‌ها رفت و آمد دارد مرتبط است و در نظریه شبکه اجتماعی (۱۳) مورد اشاره قرار گرفته است. بخشی دیگر به قوانین، سیاست‌ها و گفت‌وگوهای رایج در جامعه و رسانه‌ها، هنجارها و انتظارات اجتماعی مرتبط است که در نظریه تحلیل نهادی نیز مورد تأکید قرار گرفته است (۲۰). شرکت‌کننده شماره ۳ می‌گوید:

«خودم خیلی دوست داشتم بچه بیارم با اینکه شرایطم واقعاً مناسب نیست دلم می‌خواهد سه تا بیارم به‌خاطر همسر، خانواده اش، خانواده خودم خیلی دوست دارند واقعاً منتظرند که بچه به دنیا بیاد».

سخنان افراد شرکت‌کننده نشان می‌دهد انتظارات و تشویق‌های افراد مرجع و دیگران مهم، مستقیم و غیرمستقیم بر تصمیمات آن‌ها اثرگذار بوده است. از نظر شرکت‌کنندگان جایگاهی که پدر و مادر دارند، در متون، کتب الهی، قرآن، ادبیات و زندگی روزمره خاص و مورد توجه است و این همه در جهت تشویق تشکیل خانواده و فرزندآوری است. از نظر آن‌ها داشتن حداقل دو فرزند مورد پذیرش اکثریت افراد جامعه است، لذا در تعاملاتی که با دوستان، خانواده و اطرافیان برقرار می‌شود، تحقق دو فرزند مورد انتظار است. البته هیچ یک از مشارکت‌کنندگان فشار و اجباری از سوی دیگران را تجربه نکرده، اما همنوایی با این انتظار را مثبت و منشا رضایت خود می‌دانستند. مشارکت‌کننده شماره ۱ می‌گوید:

«خانواده خودم و همسر می‌گن پدرم خیلی می‌گه اما واقعاً شرایط سختی دارم با این حال می‌خواهم بیارم».

بسیاری از افراد از گفت‌وگوهای جمعی در جامعه، و تغییر سیاست‌ها و قوانین مرتبط با جمعیت آگاهی داشتند، تعدادی از زنان، مسائل فردی و خانوادگی خود را موقت می‌دانستند، ولی هم فرصت فرزندآوری را محدود و مسئله جمعیت را برای کشور مهم می‌دانستند. در واقع اهداف باروری خود را همسو با منافع ملی می‌دانستند. و انتظار برخورداری از خیر مشترک را از این فرایند داشتند. برای نمونه شرکت‌کننده شماره ۵ در این باره می‌گوید:

«می‌توانم با فرزندآوری حرف رهبرم را گوش دهم. جمعیت برای رهبرم موضوع مهمی است. ایشان صلاح مملکت را در افزایش فرزندآوری می‌دانند».

شرکت‌کننده شماره ۱۹ نیز می‌گوید:

«من با این نگاه فمینیستی که بعضی‌ها دارند که اگه بخوایم تو جامعه باشیم، باید قید خانه و بچه و همسر را بزنیم و اساس خانواده را متلاشی کنیم، مخالفم با این نگاه که زن تو خونه بشینه و تمام استعدادهایی که دارد را فراموش کند نیز مخالفم در شرایط امروز جامعه هم به کار من احتیاج است هم به فرزندآوری من ...

شرکت کننده شماره ۶ می گوید:

«من کلا بچه دوست هستم. ضمن اینکه می خواهم بچه ها خواهر برادر داشته باشند، پشت هم باشند هوای هم را داشته باشند».

برخی از مادران تمایل داشتند از هر دو جنس دختر و پسر داشته باشند. لذا رسیدن به ترکیب جنسیتی مورد نظرشان از جمله دلایل داشتن قصد فرزندآوری آنان بوده است. شرکت کننده شماره ۱۵ اگر چه هنوز تصمیمی برای فرزند سوم ندارد، با این حال می گوید:

«دو تا دختر دارم. اگر شرایط خوب بود، دوست داشتم یک پسر هم می آوردم. اما هم معلوم نیست که پسر بشود هم اینکه واقعا شرایطش نیست».

دو نفر از شرکت کنندگان نیز صاحب فرزند پسر بودند ولی تمایل به داشتن فرزند دختر داشتند.

خرده مضمون اجتناب از اختلالات ژنتیکی فرزند اشاره به نگرانی زنان از بالا رفتن سن و تولد فرزندان دارای نقائص ژنتیکی و از دست دادن فرصت فرزندآوری به دلیل محدودیت های بیولوژیکی دارد، این موضوع از جمله علل مشترکی است که بسیاری از افراد که قصد فرزندآوری داشتند، بدان اشاره کردند. برای نمونه شرکت کننده شماره ۱۳ که در زمان پژوهش باردار بود می گوید:

«همسرم از ۴ سال پیش بچه می خواست اما خودم عقب می انداختم، اما دیگه سن فرزندآوری ام می گذشت. مجبور شدم بچه دار شوم».

۴) احساس امنیت اقتصادی - اجتماعی در تصمیم به فرزندآوری

مضمون نهایی مرتبط با دلایل قصد فرزندآوری، برخورداری از احساس امنیت اقتصادی - اجتماعی برای فرزندآوری است که از سه خرده مضمون برخورداری از حمایت خانواده در نگهداری از کودک، ثبات درآمدی و شغلی و ثبات ازدواجی احصاء شده است. مفاهیم زیربنایی این مضمون، با دیدگاه نظری انتخاب عقلانی و اجتناب از خطر هماهنگ است. برپایه این نظریه، وجود مخاطرات در جامعه و نگرانی هایی که افراد از شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه، بی اطمینانی در بازار کار و همچنین بی اطمینانی از وضعیت آینده دارند، می تواند تصمیمات باروری کنشگران را تحت تأثیر قرار دهد و باعث شود که زوجین داشتن فرزند (بیش تر) را به آینده موکول سازند یا اینکه کلاً از آن چشم ببوشند (۳۷)، (۳۸)، (۳۹). در خلال مصاحبه ها، برخورداری از حمایت خانواده برای نگهداری از فرزند یا دسترسی به مهد کودک مناسب یا پرستار خوب از جمله عوامل مهمی بود که افراد نمونه بدان تاکید داشتند و برخورداری

از آن ها را عامل کاهش نگرانی در مورد نگهداری از فرزند خردسال خود می دانستند، لذا با داشتن این زمینه حمایتی تصمیمات باروری خود را محقق نموده بودند و یا در اجرای آن مصمم بودند. شرکت کننده شماره ۳ که در زمان مطالعه باردار بود می گوید:

«مادرم شاغل هستند، تا اون موقع بازنشسته می شونند. مادرم از بچه نگهداری می کند. در غیر این صورت ناچارم مهد بگذارم». شرکت کننده شماره ۶ نیز می گوید:

«دوست دارم ۴ تا بچه داشته باشم مادر همسرم تا حالا نگه داشته».

تعدادی از شرکت کنندگان نیز که به دلیل نداشتن خانه یا درآمد و شغل ثابت همسر و یا عدم اطمینان از ثبات روابط خانوادگی، فرزندآوری خود را به تاخیر انداخته بودند، بعد از تثبیت شرایط شغلی و درآمدی صاحب فرزند شدند و یا تصمیم داشتند صاحب فرزند شوند. برای نمونه شرکت کننده شماره ۳ که از حمایت خانواده برای نگهداری از فرزند برخوردار بودند به ثبات اقتصادی اشاره داشتند. این شرکت کننده وضعیت کنونی خود را مناسب می دانست و از این لحاظ نگرانی نداشت. لذا تثبیت و تداوم این شرایط را عامل مهمی برای تصمیمات آینده خود می دانست.

«اگر شرایط مالی در همین حد باشه بدتر نشه و سلامتی هم باشه دوتا بچه دیگه حتما میارم».

شرکت کننده دیگری برخورداری از حمایت خانواده در تأمین مسکن و همچنین مراقبت از فرزند را بیان داشت.

«حمایت خانواده همسرم خیلی به ما کمک کرده تا با چالش های زندگی کنار بیاییم. واحدی که توش هستیم برای پدر شوهرم بوده به ما داده بچه ام را مراقبت می کنه»

از نظر این شرکت کننده، حمایت خانواده نه تنها باعث شده است با خاطری آرام به وظایف و مسئولیت های شغلی رسیدگی شود، بلکه از بسیاری از هزینه ها جلوگیری شده است. اجاره خانه یا آپارتمان، بخش قابل توجهی از درآمد زوجین را به خود اختصاص می دهد. چنانچه در این مطالعه نیز مشهود بود. بسیاری از افرادی که صاحب خانه نیز بودند، اقساط بانکی متعددی جهت خرید خانه پرداخت می کردند. لذا، افرادی که در خرید و یا تهیه مسکن توسط اعضای خانواده حمایت شده بودند، تمایل بیشتری به فرزندآوری در فاصله کوتاهی پس از ازدواج داشتند. در واقع، چالش ها، دغدغه ها و تمایلات افرادی که از شبکه حمایتی برخوردار بودند، در مقایسه با افرادی که در شهر تهران تنها بودند یا از خانواده های خود دور بودند، کاملاً متفاوت بود.

ثبات ازدواجی و اطمینان از همراهی همسر در ایفای مسئولیت های خانوادگی نیز عامل بسیار مهمی در تصمیمات باروری افراد بوده است. البته به جز یک یا دو مورد همه افراد

به کسب جایگاه و نقش والدینی از مهم‌ترین دلایل افراد برای داشتن فرزند است، و حتی زنان تحصیل کرده و شاغل برای فرزندآوری اهمیت زیادی قائل‌اند. لذا به نظر می‌رسد همچنان فرزندآوری و داشتن حداقل یک فرزند در جامعه ایرانی دارای اهمیت است و ارزش‌گذاری می‌شود (۱۷، ۱۸).

افزون بر تمایلات فردی، آگاهی ضمنی در مورد پیامدها و چالش‌های کم‌فرزند و دیرفرزندآوری از جمله دلایل دیگری بود که زنان شاغل در این مطالعه را به داشتن فرزند زودتر و رفتن به فرزند بعدی ترغیب کرده است. افراد این مطالعه وجود خواهر و برادر را منبع حمایتی خوبی برای فرزند خود می‌دانستند. آن‌ها به آسیب‌های اجتماعی و تربیتی تک‌فرزندی آگاه بودند. به نقش خواهر و برادر در رشد، یادگیری و اجتماعی‌شدن فرزندان اذعان داشته و از دیدگاه آن‌ها بچه‌ها درون خانواده و در تعامل با خواهر و برادر تلاش کردن، دفاع کردن، بحث کردن و تعاملات اجتماعی را بهتر یاد می‌گیرند. در محیط‌های شهری مدرن که رفت و آمدها نیز محدود است، فرزندان فضاهای تعاملی محدودتری نسبت به گذشته دارند. لذا باید در کوچه با همسالان خود ارتباطات اجتماعی را بیاموزند که از نظر شرکت‌کنندگان این مطالعه به دلیل مخاطرات محیطی و احساس نگرانی در فضاهای شهری موجود عملی نیست. یا اینکه، فرزندان با داشتن خواهر و برادر می‌توانند این خلا را پر نمایند. این نوع نگاه مردانه به تک‌فرزند در بین مادران شاغل می‌تواند نویدبخش تداوم الگوی دو فرزند و بیش‌تر باشد.

شرکت‌کنندگان در مطالعه، سن مناسب برای فرزندآوری را ۲۰ تا ۳۵ سال می‌دانستند. از نظر آن‌ها درصد ریسک ابتدای جنین به ناهنجاری‌های کروموزومی و بیماری‌های مادرزادی در بین پدر و مادر با سن بالا بیش‌تر است، لذا برای اجتناب از این شرایط تمایل داشتند تصمیمات و اهداف فرزندآوری را قبل از سن ۳۵ سال محقق سازند. در سال‌های اخیر مباحث متعدد و گاه متناقضی درباره سن مناسب فرزندآوری از سوی برخی مسئولین و جامعه پزشکی مطرح است. در سال‌های زیادی به افراد جامعه در مورد خطرات بارداری در سنین زیر ۲۰ سال و بالای ۳۵ سال اطلاع‌رسانی شده است و اکنون در راستای سیاست‌های افزایش جمعیتی این مباحث نقض شده است. چنانچه دیدیم افراد شرکت‌کننده در مراجعات پزشکی به متخصصین زنان، همچنان فرزندآوری در خارج از این دامنه سنی را مخاطره‌آمیز درک کردند، در حالی که در رسانه‌ها یا شبکه‌های اجتماعی نظراتی مغایر مطرح است. این تناقضات اطلاع‌رسانی در حوزه سلامت که اهمیت زیادی نیز دارد، می‌تواند بی‌اعتمادی افراد جامعه به سیاست‌گذاری‌های جمعیتی و بهداشتی را موجب شود.

حاضر در این مطالعه از مشارکت همسر در امور خانه یا نگهداری از فرزند برخوردار بودند با این حال به دلیل تردید از دوام رابطه عاطفی و حمایت همسر فرزندآوری خود را به تأخیر انداخته بودند اما به تدریج با حصول این اطمینان، قصد فرزند اول و یا بیش‌تر را کرده بودند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه تلاش شد تا با ورود به دنیای ذهنی زنان با زیست‌جهان زنان شاغل در سازمان تأمین اجتماعی و درک آنان از انگیزه‌های فرزندآوری آشنا شویم. از میان مفاهیم و دلایل متعددی که مشارکت‌کنندگان برای فرزندآوری ذکر کردند، ۱۱ مضمون فرعی و چهار مضمون اصلی استخراج گردید. این مضمون‌ها عبارت بودند از: شکوفایی و توسعه نقش والدینی، آگاهی ضمنی در مورد پیامدها و چالش‌های کم‌فرزند و دیرفرزندآوری، چیرگی انتظارات هنجاری، و احساس امنیت اقتصادی-اجتماعی برای تصمیم به فرزندآوری.

مضمون شکوفایی و توسعه هویت والدینی از دو خرده‌مضمون «تأمین خواسته فطری والدین» و «رشد و تربیت مادر» احصاء شد و بیانگر این است که والدین با فرزندآوری به دنبال تحقق اهداف و نیازهای شخصی خود و توسعه و تکامل شخصیت خود هستند. این مطالعه نشان داد فرزند به مثابه عامل معنابخش زندگی و هویت‌بخش تلقی می‌شود. در سایر مطالعات (۵، ۱۱، ۱۲) نیز این یافته گزارش شده است. مطالعه جعفری و همکاران (۴۰) به این نتیجه دست یافته است که با وجود تغییرات نوظهوری که در سبک زندگی زنان اتفاق افتاده است، اما همچنان فرزند به عنوان عنصری هویت‌ساز برای مادران بشمار می‌رود. در مطالعه عباسی و همکاران (۱۲) برگشت به فطرت زنانه، تکمیل زنانگی خود، کارکرد انسان‌سازی، کسب هویت، مسئولیت‌پذیری، فرار از تنهایی، ارزش فرزندان، داشتن خانواده بهنجار، تحکیم بنیان خانواده به عنوان دلایل ترجیح و تمایل به فرزند ذکر شده است. در مطالعات دیگر (۵، ۱۱، ۱۲، ۳۳) مزایای احساسی و عاطفی داشتن فرزند و اهمیت تجربه مادر شدن توسط مادران گزارش شده است و در عین حال، ضرورت حمایت از مادر در سطح خانواده و اجتماع به منظور کاهش فشارها و دغدغه‌های مادران به ویژه در زمینه پرورش فرزند و تربیت نسل مورد تأکید قرار گرفته است. به گونه‌ای که تأمین این شرایط حمایتی برای مادران، به تسهیل زمینه فرزندآوری آنان کمک خواهد کرد. ارزش‌گذاری اجتماعی فرهنگ ایرانی بر نقش مادری موجب گردیده است که در بستر باروری زیر سطح جانشینی دو دهه اخیر در ایران، میزان‌های بی‌فرزند بسیار پایین باشد (۴۱). چنانچه دیدیم در این مطالعه و مطالعات پیشین، علاقه به بچه و تمایل

چنانچه دیدیم در فرایند تصمیم‌گیری باروری، چیرگی انتظارات هنجاری به‌عنوان عوامل زمینه‌ساز تصمیمات باروری زنان به‌طور غیرمستقیم نقش‌آفرینی می‌کند. این انتظارات هنجاری در قالب انتظارات افراد مرجع، تأیید اجتماعی و بهره‌گیری از خیر مشترک، زنان را برای فرزندآوری یا فرزندآوری بیش‌تر ترغیب می‌کند. بخشی از این عوامل زمینه‌ساز به شبکه‌های اجتماعی که فرد در آن‌ها رفت و آمد دارد، مرتبط است. بخشی دیگر به قوانین، سیاست‌ها و گفت‌وگوهای رایج در جامعه و رسانه‌ها، هنجارها و انتظارات اجتماعی مرتبط است. در واقع افراد تمایلات باروری فردی خود را همسو با فضای موجود جامعه می‌دیدند. البته در نمونه مورد مطالعه، حتی افرادی که به موضوع همسویی با سیاست‌ها و گفت‌وگوهای رایج در رسانه‌ها اشاره داشتند، تصمیمات باروری خود را برحسب شرایط و موقعیت افراد و اعضای خانواده اتخاذ کرده بودند و به‌جز یک یا دو نفر در مابقی افراد تصمیمات باروری متأثر از این قوانین و سیاست‌ها نبود. لیکن مقبول بودن این تصمیم در فضای سیاست‌گذاری جمعیتی کنونی را مثبت ارزیابی می‌کردند. بنابراین، می‌توان چنین نتیجه گرفت که در تلاش برای داشتن حداقل یک تا دو فرزند، فشارهای اجتماعی ولو غیرمستقیم دخیل هستند. این فشارهای اجتماعی باعث می‌شود افراد تمایلات فردی و تکامل و هویت فردی و بزرگسالی را پیش از اینکه پایان زمان بیولوژیکی فرزندآوری فرا رسد، محقق سازند. بوسفیلد^۱ (۴۲) در این‌باره بیان می‌دارد که باروری تابعی از فرهنگ و ایدئولوژی است. افراد مجبور نیستند که توضیح دهند چرا صاحب فرزند شده‌اند اما برعکس آن صحت ندارد. زوج‌های بدون فرزند برای دفاع از تصمیمات و کنش بی‌فرزند باید نوعی جهان‌بینی بدیل بسازند که بچه نداشتن آنان را توجیه کند (۴۳). افراد برای حفظ تعلق و پیوند با خانواده یا گروه‌های اجتماعی بزرگ‌تر و احساس ارزشمندی تلاش می‌کنند تا با فرزندآوری به یک هویت اجتماعی مشترک برسند (۴۴).

مضمون دیگر مرتبط با دلایل داشتن قصد فرزندآوری، برخورداری از احساس امنیت اقتصادی-اجتماعی برای تصمیم به فرزندآوری بود که از سه خرده‌مضمون برخورداری از حمایت خانواده در نگهداری از کودک، ثبات درآمدی و شغلی و ثبات ازدواجی بدست آمد. احساس عدم قطعیت‌های اقتصادی و اجتماعی، یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتارها و ایده‌آل‌های باروری زوجین است که اهمیت نظری آن در ادبیات پژوهشی مورد تأکید قرار گرفته و براساس داده‌های تجربی نیز آزمون شده است (۳۹)، (۷)، (۲۸)، (۴۵). از آن‌جایی که تعهدات بلندمدتی چون ازدواج و والدین شدن مستلزم حدی از ثبات شغلی و احساس امنیت

اقتصادی است، در نتیجه شرایط عدم اطمینان اقتصادی و اجتماعی موجب می‌شود که افراد اولویت‌های شغلی، ساعت‌های طولانی‌تر کار و پس‌انداز را در اولویت قرار دهند و از فرزندآوری اجتناب کنند (۳۷)، (۳۹). با الهام از تبیین‌های تئوریک می‌توان گفت برخورداری از حمایت خانواده برای نگهداری از فرزند یا دسترسی به مهد کودک مناسب یا پرستار خوب از جمله عواملی است که می‌تواند بی‌اطمینانی‌های اجتماعی را برای تصمیم زوجین به داشتن فرزند تا حدی کاهش دهد. در پژوهش حاضر، دسترسی به حمایت‌های خانوادگی از جمله زمینه‌های مهمی بود که افراد نمونه بدان تأکید داشتند و برخورداری از آن‌ها را عامل کاهش نگرانی در مورد نگهداری از فرزند خردسال خود می‌دانستند. لذا با داشتن این زمینه حمایتی، تصمیمات باروری خود را محقق نموده بودند و یا در اجرای آن مصمم بودند. تأثیر مثبت برخورداری از شبکه اجتماعی نزدیک و حمایت خانواده، بر تصمیمات و رفتار باروری در مطالعات دیگر نیز تأیید شده است (۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۲۷). در مطالعه ماتیس و سیر^۲ (۱۶) دارا بودن تعداد بیش‌تری از خویشاوندان در شبکه‌ی اجتماعی نزدیک یک زن که در نگهداری و مراقبت از کودکان به زوجین کمک می‌کردند به‌عنوان عامل موثری بر داشتن فرزند بیش‌تر و سن شروع فرزندآوری شناسایی شد. بوهلر و فراتچاک (۱۵) نیز وجود منابعی که شامل حمایت‌های مادی و غیرمادی می‌باشد را در تشویق به داشتن فرزند دوم نشان دادند.

تحلیل سخنان شرکت‌کننده در این مطالعه حاکی از این است که در بین زنان شاغل تحصیل کرده و دارای درآمد نیز فرزندآوری دارای ارزش است؛ اما نه از بعد اقتصادی، بلکه از بعد عاطفی و فرهنگی همچنان مهم است. از اینرو، آنان با تداوم و استمرار فرزندخواهی می‌خواهند ضمن احساس ارزشمند بودن به یک هویت اجتماعی مشترک برسند. این یافته با نتایج مطالعه بولاتو (۲۹) و مورگان (۳۰) و رازقی نصرآباد و سرایی (۶) در مورد ارزش رتبه‌های مختلف فرزند همسو است.

در مجموع، یافته‌های این مطالعه حاوی این پیام کلیدی و مهم است که آنچه باعث قصد داشتن فرزند در میان زنان شاغل در سازمان تأمین اجتماعی شده است، برخاسته از شرایط، خواست و تمایلات فردی و خانوادگی و حمایت‌های خانوادگی دریافتی توسط این زنان است. به بیان دیگر، قصد باروری افراد تابعی از وضعیت اقتصادی اجتماعی و خانوادگی آن‌ها بوده است. لذا، زمان فرزندآوری و تعداد فرزندان قصد شده در بین زنان شاغل در سازمان تأمین اجتماعی متفاوت از یکدیگر بود. در حالی که می‌توان انتظار داشت شرایط محیطی شغلی و جامعه، محرک‌ها و مشوق‌هایی برای تصمیمات فرزندآوری فراهم کند و ردپای

² Mathews & Sear

¹ Busfield

کودک... و در نهایت پیگیری و نظارت بر نحوه اجرای قوانین، احتمالاً بتواند راهبرد مؤثری در این زمینه باشد.

ملاحظات اخلاقی پژوهش

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این مقاله برگرفته از نتایج طرح پژوهشی «چالش‌های فرزندآوری زنان شاغل» است که زیر نظر معاونت پژوهشی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران و با حمایت موسسه عالی پژوهش با شماره قرارداد ۲۰۱۴۰۱۲۵۵۷ انجام گرفته است. تمام نکات اخلاقی شامل رازداری، امانت‌داری، دقت در استناددهی، قدردانی از دیگران، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها، رعایت حریم خصوصی شرکت‌کنندگان توسط پژوهشگران مدنظر قرار گرفته است.

حامی مالی

اجرای طرح پژوهشی چالش‌های فرزندآوری زنان شاغل با حمایت موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی به انجام رسیده است و بدینوسیله سپاسگزاری می‌شود.

مشارکت نویسندگان

مقاله برگرفته از طرح پژوهشی است و در تمامی مراحل اجرای طرح و همین‌طور نگارش اولیه مقاله، تحلیل داده‌ها و بازبینی نهایی مقاله نویسندگان سهم برابر داشته‌اند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان مقاله فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

- 1- Abbasi-Shavazi MJ, McDonald P, Hosseini-Chavoshi M. The fertility transition in Iran: Revolution and reproduction: Springer; 2009.
- 2- Alimoradiyan M, Razeghi Nasrabad HB, Alimondegari M, Askari-Nodoushan A. Delay in the second birth: An analysis of the length of waiting time from first to the second birth among women in the city of Khorramabad, Iran. *Journal of Population Association of Iran*. 2023;17(34):73-111. doi: 10.22034/jpai.2023.1983029.1258. [In Persian].

سیاست‌های تشویقی در تصمیمات باروری به‌وضوح مشهود باشد. اما چنانچه دیدیم، گرچه افراد تمایل داشتند از راه فرزندآوری و در همراهی با هنجارهای اجتماعی به خیر مشترکی دست یابند، لیکن افراد شخصا یا در نهایت، به‌صورت خانوادگی این فرایند را مدیریت می‌کنند. به بیان دیگر، حمایت‌های سازمانی و دولتی نتوانسته است کمکی به مادران شاغل برای تصمیم به فرزندآوری بیش‌تر ایفاء نماید و قصد فرزندآوری زنان شاغل عمدتاً متکی به تمایلات فردی و پشت‌گرمی و امیدواری آنان به حمایت‌های خانواده بوده است و آنان کمتر روی حمایت‌های محیط شغلی و سازمانی خود حسابی باز کرده‌اند. مفاهیم و مضامین فرعی و اصلی احصاء شده در این مطالعه کیفی، همگی روایت‌گر انگیزه‌های فردی و خانوادگی مادران برای فرزندآوری بودند. حال آن‌که، انگیزه‌های سازمانی و شغلی که هم‌اکنون برای حمایت از مادران شاغل تدارک دیده شده است، محرکی نیرومند برای تشویق مادران به داشتن فرزند بیش‌تر نبودند یا برای حمایت از نقش مادری کافی تشخیص داده نشده‌اند. تحت چنین شرایطی، آن‌گونه‌که یافته‌های پژوهش‌های علمی اشاره دارند، بروز تعارض میان نقش مادری و شغلی، احتمالاً محل رفتارهای فرزندآوری زنان خواهد شد و در نتیجه، برای آنان احتمالاً آسان‌تر خواهد بود که این تعارضات را با کاهش قصد فرزندآوری حل نمایند.

در جمع‌بندی کلی از نتایج پژوهش حاضر لازم است اشاره شود که علیرغم اهمیت و برجستگی زیادی که در سیاست‌گذاری‌ها و قوانین مصوب به موضوع فرزندآوری زنان شاغل داده شده است، اما همچنان اجرای قوانین با نواقص زیادی مواجه است و یا ضمانت اجرایی آن‌ها ضعیف است. حمایت‌های سازمانی که می‌تواند در تحقق مطلوب اهداف باروری زنان شاغل اعمال شود، شامل نهادینه شدن دورکاری و ارائه زیرساخت‌های مناسب برای تسهیل آن، شناور بودن ساعات و روزهای کاری، تسهیل دسترسی به مهد کودک، افزایش سقف حمایت مالی برای مهد

3- Statistical Center of Iran. Fertility rate by Iran, Iranians, and provinces. 2017-2022. Tehran; 2022.

4- Askari-Nodoushan A, Razeghi Nasrabad HB. Motherhood Experience and Childbearing Challenges of Working Women: A Qualitative Study in Tehran. *Strategic Research on Social Problems*. 2023;12(3):99-122. doi: 10.22108/srsp.2023.138962.1934. [In Persian].

5- Jafari-Sirizi F, Askari-Nodoushan A, Ruhani A. Mothering and childrearing: A critical exploration of mothers' social concerns about parenting. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*. 2022;14(4):117-

75. doi: 10.22035/isih.2022.4801.4707. [In Persian].
- 6- Razeghi Nasrabad HB, Saraei H. A cohort analysis of women's attitude towards value of children in Semnan province. *Woman in Development & Politics*. 2014;12(2):229-50. [In Persian].
- 7- Shams-Gahfarokhi F, Askari-Nodoushan A, Eini-Zeinab H, Ruhani A, Abbasi-Shavazi MJ. At the Crossroad of Decision to Have Children: An Analysis of Individual and Social Childbearing Challenges in the Context of Low Fertility in Isfahan. *Journal of Applied Sociology*. 2022;33(4):1-28. doi: 10.22108/jas.2022.132711.2269. [In Persian].
- 8- Ghazi-Tabatabaea M, Mehri N. The impact of women's employmen on fertility in Iran. *Woman in Development & Politics*. 2013;11(1):29-44
- 9- Erfani A. Fertility in Tehran city and Iran: rates, trends and differentials. *Iranian Population Studies*. 2013;1(1):87-107. [In Persian].
- 10- Braun V, Clarke V. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*. 2006;3(2):77-101
- 11- Rabbani M, Javadian SR, Askari-Nodoushan A. Consequences of father's long work hours on the intergenerational relationship quality: A qualitative study. *Journal of Social Continuity and Change (JSCC)*. 2022;1(1):57-75. doi: 10.22034/jsc.2022.2772. [In Persian].
- 12- Abassi Z, Keshavarz Z, Abbasi-Shavazi M, Ebadi A. Factors affecting on fertility behavior from the perspective of professionals: A qualitative study. *Koomesh*. 2019;21(1):155-163. [In Persian].
- 13- Abbasi-Shavazi MJ, Dorahaki A. The effect of different types of social network on fertility intention: The case study of ever-married women in urban areas of Bushehr Province. *Journal of Population Association of Iran*. 2017;12(23):7-41. [In Persian].
- 14- Arránz-Becker O, Lois D, Nauck B. Differences in Fertility Patterns between East and West German Women. Disentangling the roles of cultural background and of the transformation process. *Comparative Population Studies*. 2010;35(1)
- 15- Bühler C, Fratzczak E. Learning from others and receiving support: The impact of personal networks on fertility intentions in Poland. *European societies*. 2007;9(3):359-82
- 16- Mathews P, Sear R. Family and fertility: Kin influence on the progression to a second birth in the British Household Panel Study. *PloS one*. 2013;8(3):e56941
- 17- Ghane-Mokhallesouni Z, Razeghi-Nasrabad HB, Askari-Nodoushan A, Kalate Sadati A. Surrogate mothers, decision motivations and sense of commitment: A grounded theory. *Journal of Population Association of Iran*. 2021;16(31):97-131
- 18- Shareyati L, Askari-Nodoushan A, Ruhani A. Adoption and Significant-Others: Understanding the Normative Pressure Perceived by Adoptive Parents. *Journal of Population Association of Iran*. 2020;15(30):167-201. doi: 10.22034/jpai.2021.527859.1180. [In Persian].
- 19- Askari-Nodoushan A, Razeghi Nasrabad HB. From Desire to Decision: Childbearing Decision-Making patterns among Working Women in Tehran. *Social Security Journal*. 2024;19(1):13-44. doi: 10.22034/qjo.2024.419513.1340. [In Persian].
- 20- Scott WR. *Institutions and organizations: Ideas, interests, and identities*: Sage publications; 2013.
- 21- Branisa B, Klasen S, Ziegler M, Drechsler D, Jütting J. The institutional basis of gender inequality: The Social Institutions and Gender Index (SIGI). *Feminist economics*. 2014;20(2):29-64
- 22- Uddin M. Addressing work-life balance challenges of working women during COVID-19 in Bangladesh. *International Social Science Journal*. 2021;71(239-240):7-20
- 23- Leibenstein H. *Economic backwardness and economic growth*. John Wiley & Son Inc.; 1957
- 24- Friedman D, Hechter M, Kanazawa S. A Theory of the Value of Children. *Demography*. 1994;31(3):375-401. doi: 10.2307/2061749
- 25- Hajebi A, Faridnia P. The Relationship between mental health and social support in health staffs of Bushehr oil industry. *Iranian South Medical Journal* 2009;12(1):67-74.

- 26- Bernardi L, Klärner A. Social networks and fertility. *Demographic research*. 2014;30:641-70
- 27- Ashouri M, Badri R, Vahedi S, Mohebbi M. The Effectiveness of Social-Emotional Learning Program on Academic Motivation and Self-Efficacy. *Journal of Developmental Psychology Iranian Psychologists*. 2020;64(16):437-47. Persian.
- 28- Lois D. Types of social networks and the transition to parenthood. *Demographic research*. 2016;34:657-88
- 29- Bulatao RA. Values and disvalues of children in successive childbearing decisions. *Demography*. 1981;18:1-25
- 30- Morgan SP. Is low fertility a twenty-first-century demographic crisis? *Demography*. 2003;40(4):589-603
- 31- Alimondegari M, Razeghi Nasrabad HB. Childbearing as a dualism of risk and certainty: The results of a qualitative study in the Yazd province. *Socio-Cultural Strategy*. 2023;11(4):403-36. doi: 10.22034/scs.2022.161899. [In Persian]
- 32- Hosseini H, Pakseresht S, Rezaei M, Mehrganfar M. Qualitative Analysis of Childbearing Action of Arab Spouses in Ahwaz City. *Journal of Population Association of Iran*. 2014;9(17):141-69. [In Persian].
- 33- Karimi M, Amani Samanai R, HosseiniNia M. Meanings, Definitions and Functions of the Child. *Cultural Studies & Communication*. 2017;13(46):111-46. [In Persian].
- 34- Akbari S, Shooa Kazemi M. fertility challenges in educated women with three or more children and motivational strategies. *Journal of Woman and Family Studies*. 2022;10(4):81-103
- 35- Ghazi-Tabatabaea M, Mehri N. The Impact of Women's Employmen on Fertility in Iran. *Woman in Development & Politics*. 2013;11(1):29-44. doi: 10.22059/jwdp.2013.35473. [In Persian].
- 36- Islamic Parliament Research Center of the Islamic Republic of Iran. 2021. Available from: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1678266>.
- 37- Fiori F, Rinesi F, Pinnelli A, Prati S. Economic Insecurity and the Fertility Intentions of Italian Women with One Child. *Population Research and Policy Review*. 2013;32(3):373-413. doi: 10.1007/s11113-013-9266-9
- 38- Abbasi-Shavazi MJ, Razeghi-Nasrabad HB, Hosseini-Chavoshi M. Socio- Economic Security and Fertility Intention in Tehran City. *Journal of Population Association of Iran*. 2020;15(29):211-38. doi: 10.22034/jpai.2020.243924. [In Persian].
- 39- Bernardi L, Klärner A, von der Lippe H. Job Insecurity and the Timing of Parenthood: A Comparison between Eastern and Western Germany. *European Journal of Population / Revue européenne de Démographie*. 2008;24(3):287-313. doi: 10.1007/s10680-007-9127-5
- 40- Jafary E, Haghighatian M, Mohamadi A. Examination of the relationship between lifestyle and social support on women's maternal identity (Case study: Women in Isfahan). *Quarterly Journal of Woman and Society*. 2022;13(49):223-38. doi: 10.30495/jzv.2022.24562.3206. [In Persian].
- 41- Razeghi-Nasrabad HB, Abbasi-Shavazi MJ, Moeinifar M. Are We Facing a Dramatic Increase in Voluntary and Involuntary Childlessness in Iran That Leads to Lower Fertility? *Crescent Journal of Medical & Biological Sciences*. 2020;7(2):212-219.
- 42- Busfield J. College Women and Fertility Values. *Sociology*. 1969;3(3):449-
- 43- Bernardes J. *Family studies: An introduction*: Psychology Press; 1997.
- 44- Lambert NM, Stillman TF, Hicks JA, Kamble S, Baumeister RF, Fincham FD. To belong is to matter: Sense of belonging enhances meaning in life. *Personality and social psychology bulletin*. 2013;39(11):1418-27.
- 45- Heydari S. Analyzing the Factors Affecting in the Desire to have Children with a Phenomenological Approach. *Quarterly Journal of Woman and Society*. 2024;15(59):1-15. doi: 10.30495/jzv.2024.31309.3936. [In Persian].